

KUR'AN ve DİL -Dilbilim ve Hermenötik- SEMPOZYUMU
Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Van, 17-18 Mayıs 2001.

Araş. Gör. Mustafa KARAGÖZ
Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
mkaragoz@erciyes.edu.tr

Araş Gör. Şahin GÜVEN
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
sguven@erciyes.edu.tr

Özet

Kur'an, indirildiği günden bu yana, sürekli olarak farklı yöntemler ışığında anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmış ve çalışılmaya da devam etmektedir. Tefsir çalışmalarında takip edilen yöntemlerden birisi de filolojik yöntemdir. Dilsel bir metin olması sebebiyle, Kur'an'ın dil açısından değerlendirmeye alınması, nâzil olmaya başladığı andan itibaren önemini hep korumuştur. Daha Kur'an'ın nüzûlünden iki asır geçmeden müslüman alimler konuyla ilgili çok değerli eserler vermişlerdir. Bu dönemdeki eserler, alan olarak daha çok sarf/morfoloji, nahiv/sentaks, belagat/retorik alanıyla ilgili olarak, tür açısından ise Meâni'l-Kur'an, Mecazu'l-Kur'an, Garibu'l-Kur'an olarak nitelenebilir. Bu noktada dikkat çeken şey, o zamanki alimlerin kendi dönemlerinin ilimlerini öğrenerek bunları Kur'an yorumunda başarılı bir şekilde kullanmaya çalışmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Hermenötik, Kur'an ve Dil, Dilbilim, Anlambilim.

1. Giriş

Van-Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin 17-18 Mayıs 2001 tarihlerinde düzenlediği *Kur'an ve Dil –Dilbilim ve Hermenötik- Sempozyumu*, toplam yedi oturumdan oluşan -ve sempozyumda sunulmasına karar verilmesine rağmen ya tebliğcinin özel konumu ya da zaman darlığı sebebiyle sunulamayan ancak sempozyumun kitap olarak yayınlanmış haline ilave edilen iki adet tebliğle birlikte- toplam yirmi dokuz adet tebliğin sunulduğu ilmî bir organizasyondur. Biz burada, sözü edilen sempozyumda sunulan tebliğlerin kısaca tanıtımını yapacağız.

19. yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılda, Batı'da gelişmekte olan modern dilbilim, semantik, hermenötik ve tarihsellik gibi disiplin ya da yöntemlerin Kur'an yorumunda kullanılması gündeme gelmiştir. Söz konusu bu disiplin ya da yöntemlerden, Kur'an'ı yorumlama aşamasında da mutlaka istifade edilmesi gerektiğini savunanlar olduğu gibi, kimileri de bu disiplinlerin - Batı'da çıkması nedeniyle- bizim kültürümüzle birebir uygunluk arz etmeyeceği ya da pratikte bir çözüm önerisi getirmeyeceğinden yola çıkarak bu tür uğraşların boş çabalardan ibaret olduğunu öne sürmektedirler.

Bu tartışmalar sürerken, bir yandan da, bu disiplinlerle ilgili gerek tez ve kitap niteliğinde gerekse makale niteliğinde değişik çalışmalar yapılmaktadır. Bu açıdan, hem bu disiplinlerin uzmanlarını hem de başta tefsir uzmanları olmak üzere İlahiyatçıları bir araya getirmiş olması bakımından bu sempozyum oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca, bilimsel çalışmaların dar uzmanlık alanlarında yapıldığı günümüz bilim dünyasında, farklı branşlardan bilim adamlarının görüşlerinin ortaya konduğu ve bu yönüyle de inter-disipliner bir özellik taşıyan bu sempozyum, bundan sonraki çalışmalar için hem örnek hem de teşvik niteliğindedir.

2. Kur'an ve Dil -Dilbilim ve Hermenötik- Sempozyumu

I. OTURUM: Başkanlığını Prof. Dr. Zeynel KIRAN'ın yaptığı ilk oturumda, sırasıyla, Prof. Dr. Ayşe KIRAN, Prof. Dr. Turan KOÇ, Doç. Dr. H. Mehmet SOYSALDI ve Prof. Dr. İsmail YAKIT birer tebliğ sunmuşlardır.

Sayın Ayşe KIRAN "**Dil/Söz; Anlam/Sözcük**" isimli tebliğinde, *dil ve söz* çerçevesinde anlamın gerçekleşmesi konusunu ele almakta ve konuyu İsmet ÖZEL'in, '*Celladıma Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar*' isimli şiiri üzerinde uygulamalı olarak incelemektedir. Sırasıyla *dilyetisi, dizge, dil ve söz* kavramlarının açıklandığı tebliğde 'anlam ve değer' arasındaki nüanslara vurgu yapılmaktadır. Anlambirimciklerin dildeki durumları ile bunların sözde gerçekleşme şekilleri olan; anlambirimcik aktarımı, anlambirimcik indirgemesi, anlambirimcik dönüşümü ve anlambirimcik silinmesinin anlatıldığı tebliğde işlenen ana tema şudur: "Sözcükleri anlamlı ve 'değer'li kılan, konuşan insandır. İnsanın elinde, hangi dizgeyi içerirse içersin, yine insanın çok uzun yıllarla, uğraşlarla oluşturduğu yetkin bir araç bulunmaktadır: Dil. İnsan dil dizgesini, sözcüklerini değiştiremez, ama bu aracı yeteneğine, becerilerine göre, istediği gibi

yeniden biçimlendirir, yeni anlamlar üretir ve iletisini sunmayı başarır.” (s.17)

“**Kur’ân Dili Açısından Söz-Anlam İlişkisi**” isimli tebliğinde sayın Turan KOÇ, anlam ve anlamanın ne olduğu ile ilgili geçmiş dönemlerde dile getirilen görüş ve yaklaşımları, anlam sorununun çözümüne yönelik olarak günümüzde ortaya atılmış görüş ve öneriler doğrultusunda ele alıp incelemektedir. Anlam sorununun çözümüne yönelik geliştirilen kuramları belli başlı dört ana kategoride ele alıp değerlendirmenin mümkün olacağını ifade eden konuşmacı, bu kuramların önerdiği anlama ilkelerini hem kendi iç tutarlılıkları açısından hem de Kur’ân dili açısından değerlendirmektedir. Değerlendirmeye konu olan bu yaklaşımlar şunlardır: 1-) *Zihinselci (ideational) yaklaşım*, 2-) *göndergeci ya da nesnelci (referential theory) yaklaşım*, 3-) *davranışçı yaklaşım* ve 4-) *kullanımbilimsel (pragmatic) yaklaşım*. Daha sonra Kur’ân dili ve klasik anlama yöntemlerine dair değerlendirmelerin yer aldığı bildiride şöyle bir sonuca varılmaktadır: “Kur’ân’ı anlamak, onun top yekun dünya görüşünün ne olduğunu anlamaktan geçer. Onun kullandığı dil ve üslup bizi bu dünya görüşüne yükseltmeyi amaç edinen bir söz, kelam ya da hitaptır. Dolayısıyla, onun ifadelerini sıradan olgu ve olaylar düzeyinde kalan bir uyaran-tepki nedenselliği bağlamında, ya da göndermede bulunduğu salt dış dünyaya ait nesne, durum ve olaylar hizasında anlamak, bir yerde onu hiç anlamamakla aynı kapıya çıkar.” (s.29)

“**Kur’an’ı Doğru Anlamada Semantik Metodun Önemi**” başlığını taşıyan Mehmet SOYSALDI’nın tebliğinde, semantik metodun tanımı, tarihçesi ve bu alanda –gerek yurt içi gerekse yurt dışında- yapılan çalışmalarla ilgili kabaca bilgi verildikten sonra *Linguistik, Felsefi ve Genel Semantik* hakkında değerlendirmeler yapılmaktadır. Ardından Semantik biliminin inceleme alanlarının başında gelen anlam değişimleri – anlam daralması, anlam genişlemesi ve anlam kayması (başka anlama geçiş)-, Kur’an’dan örnekler verilerek işlenmektedir. Bu aşamaya kadar genelde teorik çerçevenin çizilmeye çalışıldığı ‘*Semantik Metod*’un, Kur’an’ın anlaşılmasındaki etkisi ve önemi üzerinde de durulduktan sonra, Semantik tahlilin yapılabilmesi için takip edilmesi gereken aşamaların yedi (7) madde halinde özetlendiği tebliğ, “el-Kitâb” kelimesinin semantik analizi ile son bulmaktadır.

“**Semantik Analizler Işığında Kur’ân’da ‘Reyb’ ve ‘Yakîn’ Kavramları**”nı inceleyen oturumun son tebliği, sayın İsmail YAKIT tarafından sunulmuştur. Semantik hakkında kısa bir girişten sonra tebliğci, *Şüph*e, *Şekk*, *Reyb* ve *Yakîn* kelimelerini inceleyerek her birinin anlam alanlarını

belirlemekte ve *Şüphe*, *Şekk*, *Reyb* kelimeleri arasındaki içeriksel farklılıkları tespit etmektedir. Buna göre kişi kesin ve gerçek bir bilgiye sahip olmadığı her şeyi ifade ederken *reyb* kelimesini, (o şeyin) ne olduğunu ve nelere benzediğini düşünmeye başladığında *şüphe* kelimesini, ihtimal ikiye düştüğünde *şekk* kelimesini, hiçbir şüphe ve endişeye mahal kalmadan ortaya çıkan gerçeğe ise *Lâ Reyb* veya *yakîn* kelimesini kullanmalıdır. *Kesin gerçek* anlamındaki ‘*yakîn*’ kavramının dereceleri olan ‘*İlme’l-yakîn*, *Ayne’l-yakîn* ve *Hakke’l-yakîn*’ üç bilgi vasıtasıdır. Bunlardan ilki, bir otoriteye, bir araştırmaya ve duyu güçlerine dayanarak bilmek anlamına gelir. İkincisi, bizzat görülerek elde edilen bilgidir ki, birinciye nispeten daha kesin bir bilgiyi verir. Üçüncüsü ise, bilgi objesini kendi ruhunda bulmaktır. Bu, adeta sujenin obje ile ittihadıdır. Bu bilgiler ışığında tebliğci, “*Zelike’l-Kitâbu Lâ Reybe Fih(i)*” ayetini şu şekilde tercüme etmektedir: “*Bu kitap, kesin gerçeğin tâ kendisidir.*” veya “*Bu kitap, içinde kesin gerçeği veren kitaptır.*”(s.55)

* * *

II. OTURUM: Yard. Doç. Dr. M. Faik YILMAZ, Prof. Dr. Mehmet PAÇACI ve Yard Doç. Dr. Ahmet İNAM’ın tebliğlerini sundukları bu oturumun başkanlığını Prof. Dr. Sadık KILIÇ yapmıştır.

“Yorumlama Tarihinin Değişim Sürecinde Hermenötik Problem” isimli tebliğinde sayın M. Faik YILMAZ, *Platon*’dan başlayarak Gadamer’e kadar uzanan yorumlama tarihinin değişim sürecini anlatmaktadır. Platon’a göre yorum/hermenötik, *verilen bir şeyi doğru anlamaktır*. Aristo ise hermenötiği, *dilin ifadelerinin tamamlanmış bir tekniği* olarak görür. Ancak Hermenötik problem bütün çıplaklığıyla *Yeni Ahit* çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Hermenötiğin görevi, Kutsal Kitab’ın gerçek ve kurtarıcı anlamını uygun metodik araçlarla ilâhî hikmete uygun bir şekilde açıklamak ve onu, üzerindeki her türlü kapalılıktan kurtarmaktır. Aydınlanmayla birlikte rasyonalist anlam ilkeleri doğmaya başlamış ve Karl August Gottlob Keil, temelinde yazarın *ne demek istediğinin* tespit edilmesinin yattığı şu hermenötik tezi ortaya atmıştır: “*Kutsal Kitap da dahil olmak üzere bütün yazılı metinler için tek bir anlama metodu vardır. O da temelde gramatik ve tarihsel anlayıştır.*” (s.65) Gadamer’le birlikte hermenötiğin ilgi alanına giren şey, nesnelerin objektif aktarımı ve tarihsel açıklaması değil, aksine çok defa yorumcunun önüne serilmiş olan metinle ilişkisi, onun ilgi alanına giren şeydir, ve anlamının ölçüsü de üzerinde düşünülen nesneye uygunluğudur.

Sayın Mehmet PAÇACI, “**Kur’ân ve Tarihselci Yorum**” başlığı altında sunduğu tebliğinde, her şeyden önce Kur’ân’ın dilsel bir metin oldu-

ğunu ve milattan sonra yedinci yüzyılda konuşulan bir Arapça ile indirildiğini; dolayısıyla bu söz konusu mekan ve tarih diliminde konuşulan dilin aracılık ettiği bir kelimeler ve kavramlar dünyasının, bir kültürün ve örfün bulunduğu anlamına geldiğini ifade etmektedir. Konuşmacıya göre, Kur'ân'ın Arapça oluşu iki anlama gelmektedir; birincisi, Allah bize bir beşer diliyle (Arapça, İbranice ve Aramice gibi) konuşmuştur. İkincisi de Kur'ân, o kültürde cari olan kavram dünyasını kullanarak konuşmuştur. Tarihsellik İslâmî disiplinler arasında bir ilişki kuran Paçacı, şöyle bir tespitte bulunmaktadır: Baştan itibaren İslâmî disiplinler, temel olarak tarihselci bir bakış açısına sahiptirler. Çünkü her hangi bir hitabın, bir metnin dili üzerinde çalışmak, tamamıyla tarihselci bakış açısına sahip olunmasını gerekli kılmaktadır. Bu noktadan hareketle, İslâmî bilimlerin temelde sahip olduğu tarihsel bakış açısının, İstanbul'un fethi ve Endülüs kanalıyla Batı'ya geçmesi neticesinde Batı'nın temel düşüncesinde bir değişim oluşturmuştur. Tarihselci bakış açısını 18. yüzyılda ancak fark edebilen Batı, günümüze kadarki süreç içerisinde dil çalışmalarını çok daha ileri götürmüş ve semantik, hermenötik ve semiotik gibi bilim dallarını geliştirmiştir. Günümüze geldiğimizde tarihselciliği yeniden keşfettiğimizi bildiren konuşmacı, Kur'ân'ı tarihselci bakış açısıyla yorumlamaya çalışan Fazlur Rahman ve Nasr Hâmid Ebû Zeyd'in, bazı hususlarda hiç de tarihselci davranmadıklarını iddia etmektedir. Örneğin kölelik kurumunun Kur'ân'dan nasıllar sonucu kaldırıldığı sonucunu ve poligaminin (çok-eşlilik) Kur'ân'da olmadığını iddia eden Fazlur Rahman'ın, âyetlerin indirildiği ilk hitap çevresindeki muhataplar tarafından nasıl anlaşıldığını veya ilk dönem muhataplarının, bugünkü modern zihinlerimizin anladığı anlamla aynı anlamı mı yoksa başka anlamları mı anlayıp anlamadıklarını sorma ihtiyacı bile duymadığını söyleyen konuşmacı, bu durumu eleştirel bir dille ifade etmektedir.

“Hermenötik'in Anlam Dünyamızdaki Tekabülleri: Mana, Te'vîl ve Tefsir” isimli tebliğiyle sempozyuma katkıda bulunan Ahmet İNAM, Batı ve İslam bilgi sistemlerinin yorumlama ile ilgili kavramları olan *Hermenötik, Mana, Tefsir ve Te'vil*'in daha çok benzerliklerine vurgu yapmaktadır. İbn Fâris'e göre mana kelimesi etimolojik açıdan şu üç anlama gelmektedir: 1- Bir şeye hırsla ve aceleyle yönelme, 2- Boyun eğme ve 3- bir şeyin tefsiri ve açıklaması. 'mana' ile 'mananın manası' arasında ayrım yapan Abdulkâhir el-Cürcanî'ye göre mana, lafzın hiçbir aracı olmaksızın vermiş olduğu ilk anlamdır. Bu bir bakıma Stoacıların dış söz (logos prophorikhos)'üne tekabül etmekte; mananın manası ise, lafızdan hareketle bir mananın akledilmesinden sonra bu mananın bizzat başka bir manaya

götürmesidir ki bu da Stoacıların iç söz (logos endiathetos)' üne tekabül etmektedir. Aynı şekilde Tefsir kavramının türediği kökenlerden birisi olduğu ifade edilen 'Sefr' kelimesi Stoacıların iç söz (logos endiathetos) kavramı ile, bir diğeri olan 'Fesr' kelimesi de Stoacıların dış söz (logos prophorikhos) kavramı ile izah edilmektedir. Sonuç olarak Hermenötik ile Te'vil/Tefsiri aynileştirmenin mümkün olmadığını, ancak her ikisi arasındaki benzerlikleri çoğaltmanın da olanak dahilinde olduğunu söylemektedir.

* * *

III. OTURUM: “Dil ve İnsanın Tarihselliği Bağlamında Dînî Metin” adlı tebliğinde Sadık KILIÇ, dil ile insanın iki tarihsel fenomen olduğunu vurgulayarak bunlara dayanan yorum yönteminin niteliği üzerinde düşüncelerini anlatmaktadır. Öncelikle “dil”, “insan”, “tarihsellik” ve “metin” (nass) kavramlarını tanımlayan konuşmacı, yorum sürecinde metin ile tarihin zorunlu etkileşiminin olduğunu, yorumun oluşmasında merkezi önem taşıyan kültürel etkenlerin, *mutlak nesnelliği* değil *kültürel nesnelliği* doğurduğunu ve sözcüğün ilk/kök anlamını bilmenin gerekliliği yanında, metnin mana ve delalet imkanlarının bu ilk anlam ile sınırlandırılıp dondurulamayacağını ifade etmektedir. Bu bilgiler ışığında tebliğin ana teması, dini metinlerin anlaşılması ve yorumlanması sürecinde, insanî, dilsel ve tarihsel bağlamların merkezi bir öneme sahip olduğudur.

“Nasların Doğasındaki Subjektivitenin İtikadî Ayrılıklara Etkisi” başlıklı tebliğinde sayın Mehmet KUBAT, itikadi konulardaki ihtilaf ve farklılıkların kaynağı olarak dil ve bu dilsel ihtilafların sonuçları üzerinde durmaktadır. Tebliğci, nassların karakterinin, ifade biçiminin ya da dilin doğasında olan subjektivitenin neden olduğu itikadî ayrılıkların şu üç temel kategoride betimlenebileceğini söylemektedir: 1-) Nassların dilinin veya ifade biçiminin bütün tartışmaları ortadan kaldıracak biçimde açık olmayışından kaynaklanan itikadi ayrılıklar; 2-) Temelde dilsel olmakla beraber, Kur'ân'ın bütünlüğünün, dilin inceliklerinin, siyasal, sosyal ve tarihsel durumun dikkate alınmamasıyla ortaya çıkan itikadî ayrılıklar ve 3-) Nassların ifade biçimindeki çift doğallığın, çifte gerçekliğin veya Kur'ân'da çok anlama gelen sözcelerin kullanılmasının neden olduğu itikadî ayrılıklar. Bu temel ilkelerden yola çıkılarak, itikadî mezhep ve fırkaların üzerinde ihtilaf ettikleri, *hüküm, cebr ve ihtiyar, hidayet ve delalet* ile *insanın fiillerinin yaratıcısının kim olduğu...* gibi konulardaki ayrılıkların temelinde dilin, dolayısıyla Kur'ân'daki bazı ibarelerin birden fazla anlama elverişli olmasının yattığı ifade edilmektedir.

“Hermetik Yöntem ve Usûl’i Fıkıh’ın Kat’î-Zannî Diyalektiği”

isimli tebliğinde sayın Metin YİĞİT, öncelikle hermetik (özellikle de tarihsel ve teolojik hermetik) hakkında genel bilgiler vermekte ve hermetiğin önemli problemlerden biri olan öznel-nesnel problemi ele almaktadır. Daha sonra hermetiğin dînî nasrlara uygulanışı hakkında bilgi vermekte, özellikle de İslâmî nasrlara uygulanışının doğurduğu problemler sorgulayıcı nitelikte ele almaktadır. Sözü edilen bu problemler dört başlık altında incelenmektedir: 1-) Vahyin mahiyetiyle ilgili problemler; 2-) Vahyin mercii ile ilgili problemler, 3-) İlâhî Hitabın kapsamıyla ilgili problemler ve 4-) Mantıkî problemler. Vahyin mahiyetiyle ilgili problemler bağlamında, sırasıyla, Montgomery Watt, Fazlur Rahman, Hasan Hanefî ve Nasr Hâmid Ebû Zeyd’in vahiy yorumları ele alınmakta ve bu yorumların kritiği yapılmaktadır. Özellikle tarihselci hermetiğe eleştirel bir yaklaşım sergileyen konuşmacı, Usûl-ü Fıkıh ilmindeki *Kat’î-Zannî diyalektiğini* alternatif bir anlama-yorumlama yöntemi olarak sunmaktadır.

* * *

IV. OTURUM: “Dil Olgusuna Genel Bir Bakış” isimli tebliğinde sayın Mehmet ÇİÇEK, *doğal diller* arasında yer alan insan dili olgusunu tanımlayarak, ‘dil gücü’, ‘dili dil olarak dile getirmenin zorluğu’, ‘Dil-düşünce ilişkisi’, ‘dil ve evrensellik’ konularını ele almış ve dilin özellikle iletişimsel yönü üzerinde durmuştur.

“VII.-XI. Asır İslam Dünyasında Dil Olgusuna Yaklaşımlar ve Batılı Dilbilimcilerle Mukayesesi” isimli tebliğinde ise sayın Yakup CİVELEK; *el-Hafâcî, İbn Hâcib, İbn Cinnî, el-Kiyâ’l-Harrâsî, Fârâbî, İbn Haldun* gibi dilci, fakih, filozof ve sosyolog olmak üzere farklı alanlardaki Müslüman ilim adamlarının dil ve dil olgusunun tanımlanmasına ilişkin yaklaşımları ile modern dilbilimin öncülleri kabul edilen *F. De Saussure, L. Bloomfield, A. Martinet ve Noam Chomsky* gibi Batılı çağdaş dilbilimcilerin yaklaşımları arasındaki ortak noktaları tespit etmektedir.

Oturumun üçüncü tebliğini sunan sayın İ. Hakkı SEZER, şu soruya cevap aramaktadır: **Dillerin farklılığı çerçevesinde Âdemceyi çözebilir miyiz?** Konuşmacı, dillerin farklılığının temelinde, ilâhî ve insanî bir kökene sahip ve insanla özdeş olan dil ve sözün, insanoğlunun, zamanla onu kullanıp geliştirdiği, değişmez kökleri türeterek yeni sözcükler bulduğu, bunlara dayanarak yeni anlamalar kazandırmak suretiyle terimler oluşturduğu olgusunun yattığını söylemektedir. Tebliğci, dillerde var olan bu farklılığın bir an için bir tarafa bırakarak, bütün dillerin kendisinden türediği ilk insan

dili olan Âdemceyi tespit etmenin imkan dahilinde olduğunu dile getirmektedir. Ona göre, Âdemden bu yana geçen süreç içerisinde kelimelerde kaybolmayan bir öz bulunmakla birlikte kullanma yeri ve şekli, düz veya dolaylı anlamı ya da okunuşu açısından yer yer kaymalar olmuştur. Dolayısıyla “dilbilimci kendi dilini de Ata Dili Âdemce hedefine doğru koşturmak üzere işin içine katmalıdır. Elbette Âdemce’yi keşfetmek için değil de kendi dilinde Âdemce’den kalmış olanlardan yararlanmak için. Zira insanın kendi dilini çok iyi anlaması ayrıcalığı, kardeş ve amcaolğu dillerini daha iyi tanıyıp yorumlamasına neden olacaktır.” (s.235) Bu bağlamda konuşmacının verdiği örneklerden birisi de şudur: Türkçe’deki, ilgi alaka, bağlantı ve ilişki gibi anlamlara gelen “il” sözcüğü; Arapça’da “*veliye/elâ/elihe/ill/ille*” yakınlık ve bağlantı anlamında; İngilizce’de bir son ek olarak “*al ve all*” ilgililik ve bağlantı anlamında ve İngilizce’nin kuzeni olan Fransızca’daki “*lien*”, ilmik ve bağ, “*lier*” ise bağlamak ve raptetmek anlamındadır.

“**Elif’ten Alfa’ya Yazının Yolculuğu.**” isimli tebliğinde sayın Mustafa SARICA alfabe öncesi ve sonrası yazının kısa tarihini anlatmaktadır. 5300 yıl önce Dicle ve Fırat nehirlerinin suladığı geniş havzada yaşayan Sümerler, yerleşik tarım ve ticaret hayatının zorunlu bir sonucu olarak “*resim yazısını*”, zamanla da bu yazıdan daha tutumlu olan “*çivi yazısını*” kullanmışlardır. Daha sonra ise Mısırlıların, Sümer resim yazısından etkilenerek “*kutsalyazı*”yı kullanıma soktukları tarihi bir gerçektir.

“*Tek bir sesin tek bir simgeyle karşılandığı yazı düzeni*” olan alfabeyi insanların kullanımına sokanlar ise Fenikeliler olmuştur. Sami kökenli bu insanların M.Ö. 1000’li yıllarda kullanmaya başladıkları bu dil, 22 simge-den oluşan bir yazı sistemidir. Günümüzde dünyanın büyük bir bölümünün kullandığı yazı sistemi, Fenikelilerin yaptığı bu simge seçimine dayanmaktadır. Ticaret yoluyla bu yazı sistemini alan Yunanlılar’ın yazıya en büyük katkısı *seslileri* eklemek olmuştur. Yunan alfabesinden Latinlere (oradan da Romalılara) geçen bu sistem, aldığı son görüntüye rağmen, hâlâ ne resim yazısı izlerini terk etmiş, ne de simge adlarındaki Arapça adlandırmalar bu büyük yolculuğa rağmen silinmiştir. Yunanlıların sonradan kendilerinin eklediği harfler dışında diğer bütün harflerin adı Arapça’dır (Elif/Alfa, Be(yt)/Beta, Ce(mel)/Gama gibi...). Dilin Fenikeliler’den Latin alfabesine kadarki serüvenini tek tek inceleyen tebliğci, başlangıçtaki bu 22 simgenin, bugünkü Latin ya da Yunan kökenli alfabelerin temeli olduğunu ifade etmektedir.

Sayın Mehmet Şirin ÇIKAR’ın, Ebu’l-Esved ed-Düeli (ö.69/688) ile başlattığı Arap dili gramer çalışmaları ile sözlük ve fonetik çalışmalarını

konu alan tebliğinin ismi “**İlk Dönem Arap Dilbilimi**”dir. Nahivde ilmî ve metodolojik çalışma yolunu açan kişi olarak gösterilen Halil b. Ahmed ile bu alanda ilk kapsamlı eser yazan ve dili hem *gramatik* düzeyde, hem *anlamsal* düzeyde ve hem de *pratik (dizgisel)* düzeyde olmak üzere üç düzeyli bir sistemde ele alıp inceleyen Sîbeveyh’in çalışmaları üzerinde duran konuşmacı, Sîbeveyh hakkında şu ilgi çekici tesbitte bulunmaktadır: “Kendisinden önceki alimlerin bıraktığı ilim havzasında yetişen Sîbeveyh’in kapsamlı ve olgunlaşmış bir eser yazması garip olmasa gerektir. Dolayısıyla Sîbeveyh, bir *müceddid* olmaktan ziyade bir *mukallid*’tir.” (s.258)

Sözlü kültürün hakim olduğu cahiliyye dönemi Araplarının ihtiyaç hissetmediği sözlük çalışmaları, –önceleri düzensiz olmakla birlikte daha sonraları kapsamlı ve düzenli olarak- İslam’ın ilk dönemlerinden itibaren başlamıştır. Tebliğcinin tesbitine göre, Arap dilinde yazılan sözlüklerde genel olarak şu üç metot izlenmiştir: 1-) Ses değişikliklerini dikkate alınan yapılan çalışma (Halil b. Ahmed’in *Kitâbu’l-Ayn* ve İbn Düreyd’in *el-Cemhere fi’l-Lüğa* isimli eserleri gibi); 2-) Kelimenin son harfine göre yapılan çalışma (Cevherî’nin *Tacu’l-Lüğa* ve *Sihâhu’l-Arabiyye* isimli eseri gibi) ve 3-) Alfabetik sıraya göre yapılan çalışma (Zemahşerî’nin *Esâsu’l-Belâğa* adlı eseri gibi).

* * *

V. OTURUM: Prof. Dr. Zafer ÖNLER tarafından yönetilen bu oturumun ilk tebliğinde sayın Sevindik VELİYEV, **Genel Dilbilimde Cümle Yapısı (Sade cümlede Modallıq)** başlıklı bir tebliğ sunmuştur. Oğuz dillerinde basit cümlenin oluşumunda sözdizimi/sentaks açısından modalların/kiplerin rolü, çeşitleri ve işlevleri üzerinde duran Veliyev, bu bağlamda objektif-subjektif modallık, soru kipleri, tasdik-inkar kipleri ve modallıkların sentaktik/sözdizimsel açıdan rolünü örneklerle açıklamaktadır. Veliyev tebliğinde özetle basit cümlenin oluşumunda modallıkların rolünün büyük olduğunu, ancak bazen cümlenin sentaksı/sözdizimi açısından modalığa bu gereken önemin verilmediği üzerinde durmaktadır.

Sayın Necati TETİK, “**Ses Anlam İlişkisi Bakımından Kur’an ve Kıraat**” adlı tebliğinde, seslerin tonu ve harflerin seçilişinin manayı yansıttığı şeklindeki görüşünden hareketle; Kur’an kelimelerini oluşturan harflerdeki, ayetlerin tilavetindeki, sûrelerdeki, kıraat farklılıklarındaki, tecvid kurallarındaki ses ve anlam ilişkisini ele almaktadır. Ayrıca tilavetteki vurgulardan kaynaklanan anlam özelliklerine dikkat çeken tebliğci Kur’an’ın bu yönüyle de söz sanatının zirvesinde olduğunu belirtmektedir.

**“Kur’an’ı Anlamada Tek Bir Paradigmanın Kifayeti Problemi-
Lugavi Yöntemin Sonuçları Üzerine Kur’anî Bazı Örnekler ”** adlı ma-
kalesinde sayın Mustafa ÜNVER, Kur’an’ın hayat gibi canlı ve çok yönlü
bir kitap oluşundan hareketle, onun anlaşılması için tek bir paradigmanın
yetersiz olduğunu öne sürmektedir. Kur’an’ın bu çok boyutlu yönünün,
onun anlaşılması sürecinde göz ardı edilmemesi gerektiğini belirten konu-
şmacı, yalnızca lugavî/dilsel yöntemin bu hususta yeterli olmayacağını, aksi-
ne farklı paradigmaların birbirini destekler mahiyette değerlendirilerek
Kur’an’ı anlamada kullanılmalarının daha uygun olacağını ifade etmektedir.
Bu bağlamda anlama yöntemlerinin çeşitliliğinin, Kur’an’ın evrenselliğine
olan katkısına dikkat çekmektedir.

Sayın Davut AYDÜZ **“Kur’an-ı Kerim’in Gramer Yapısına Bir
Bakış”** adlı tebliğinde oryantalistlerin Kur’an’da gramer hataları olduğu
şeklindeki iddialarını ve bu iddiaların kaynağını ele alarak bunların yersiz
olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Konuşmacı, farklı kırâatlerin gramer
kurallarına uygun olmadığını iddia edenler olduğu için ilk önce kırâatler
hakkında bilgi vererek, kırâatler ve gramer kurallarıyla ilgili genel bir de-
ğerlendirme yapmaktadır. Gramer hatası olduğu iddia edilen ayetleri de teb-
liğine alarak bunların analizini yapan Aydüz, gramerin kitaplarda yazılından
daha geniş olduğunu belirtmekte, dolayısıyla da sözü edilen ayetlerde Arap
dilinin gramer kurallarına aykırılık olmadığını göstermektedir. İddiaların
kaynağına ve bu iddialara İslam alimlerinin verdiği cevaplara da değinen
tebliğci, sonuç olarak bu iddiaların yeni bir şey olmadığını daha önce de bu
tür iddiaların söz konusu olduğunu ve cevaplandırıldığını ifade etmektedir.

* * *

VI. OTURUM: “Tarihsel Süreçte Anlam Değişmeleri” adlı tebli-
ğinde sayın Zafer ÖNLER, dilin durağan bir olgu değil aksine hayatın de-
vam etmesine paralel olarak değişen ve gelişen bir olgu olduğunu vurgula-
yarak, dildeki değişimin başlıca fonetik, anlam ve morfolojik boyutta söz
konusu olduğunu belirtmektedir. Anlam boyutundaki değişimlerin çok daha
çabuk olma özelliğine sahip olduğuna dikkat çeken tebliğci, anlam değişik-
liğine uğrayan kelimelerin anlaşılması ve bir başka dile çevrilmesinde yaşı-
nan zorlukların, fonetik ve morfolojik değişikliğe uğrayan kelimelere oranla
daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Daha sonra Türkçe’deki anlam deği-
şimine uğramış bazı kelime ve deyimlerle konuyu örnekendirerek, değişim
sebebiyle ne tür anlama hatalarının olabileceğini somut bir şekilde göster-
mektedir. Tebliğci, özellikle tarihsel bir metni anlama ve bir başka dile çe-

virme sırasında diğer faktörlerin yanı sıra, metinde geçen kelime ve deyimlerin anlam değişimine uğramış olabileceklerini, dolayısıyla bu tür metinlerde geçen ifadelerin kendi dönemindeki anlamları tespit edilerek, ilk önce ait oldukları dönemde hangi anlama geldikleriyle ilgili o döneme yönelik eşzamanlı bir araştırma yapmak gerektiğini, aksi halde yanlışlıkların olabileceğini ifade etmektedir.

Sayın Hasan BOYNUKARA “**Çeviri: Nasıl Nereye Kadar**” adlı tebliğinde, çevirinin tanımı ve tarih içindeki yerini belirttikten sonra, çevirmen’in niteliklerine değinmektedir. Daha sonra da çevirinin, çeviri eylemi ya da çevrilebilirlik açısından yapılan farklı sınıflandırmalarının varlığından söz etmektedir. Ancak metinlerin bu bağlamda **estetik** ve **fonksiyonel** ya da diğer bir ifadeyle **sanatsal** ve **işlevsel** olmak üzere iki temel sınıflandırmaya tabi tutulmasının mümkün olduğunu belirtmektedir. Buna göre birinci türden metinlerin çevirisi zor, ikinci türden olanları ise daha kolaydır. Üzerinde tam bir anlaşma sağlanmış belli bir çeviri kuramı olmadığına dikkat çeken tebliğci, aslında bu kuramların, çevirmen’in metin karşısındaki tutumunun nasıl olması gerektiğine ilişkin yaygın kanaatlerin toplamı olduğunu savunmaktadır. Çeviri metinle kaynak metin arasında biçim eşdeğerliğine ve anlam eşdeğerliğine öncelik vermenin avantajlı ve dezavantajlı yönlerine de değinen konuşmacı, metne bir bütün olarak yaklaşmanın öneminden de bahsetmektedir. Sonuç olarak tam çevirinin olamayacağını, ancak çevirmen’in, metnin daha iyi anlaşılması için doldurulması gereken boşlukları iyi doldurduğu takdirde muhtemel hataların önüne geçilebileceğini ve hayati öneme sahip metinlerin çevirisinde bu sorumluluğun bilincinde olunması gerektiğini ifade etmektedir.

Sayın Emrullah İŞLER, “**Çokanlamlılık, Anlam Daralması ve Kur’an’ın Türkçe Çevirilerinde Yapılan Yanlışlar**” adlı tebliğinde, dildeki çokanlamlılık ve anlam daralması olguları hakkında bilgi vermekte ve çeviri yaparken dilin bu özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda özellikle anlam daralmasına uğrayarak Türkçe’ye girmiş olan bazı Arapça kelimelerin, Türkçeleşmelerinden sonra yine oldukları gibi Arapça kullanımları esas alınarak çevrilmeleri sonucunda hatalar ortaya çıktığı için, Arapça kavramlarla değil de Türkçe’ye en yakın karşılıklarıyla çevrilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Tebliğci bu girizgahtan sonra, *hüda, sû’, salât, rahmet, rûh, dîn, hakk*, kelimelerinin çevirilerinde -özellikle çok anlamlılık ve anlam daralmasının göz ardı edilmesi neticesinde- yapılan hatalara dikkat çekerek problemi daha somut hale getirmektedir.

Sayın Mehmet BAŞTÜRK, **Sözcelem Dilbilimi ve Türkçe’de Soru** adlı tebliğinde sözcelem dilbilimi açısından Türkçe’de soru üzerinde durmaktadır. Öncelikle soru sormadaki temel amacın zihinsel olduğunu belirten tebliğci, ancak bazen soru sormanın zihinsel ve öğrenmeye yönelik değil de retorik amaçlı olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır. Buna göre soru soran kişi, örneğin soru yoluyla şaşırma, emir, şüphe, alçak gönüllülük, boyun eğme gibi duygularını anlatabilir. Sonuç olarak sorunun bireyler arası bilgi alışverişi biçimlerini düzenleyen bir etkinlik olduğunu belirten Baştürk, ancak kimi zaman bu zihinsel etkinliğin yerini duygusal etkinliğin alabildiğine de dikkat çekerek tebliğini tamamlamaktadır.

* * *

VII. OTURUM: Sayın Zeynel KIRAN “**Dilde Örtük Anlam ve Dolaylı Anlatım**” adlı tebliğinde insanların kullandıkları ifadelerin her zaman dolaysız olmadığını, dolaylı olarak başka (örtük) anlamları da bünyesinde barındırabileceğini öne sürmektedir. Daha sonra örtük anlatıma gidilmesinin nedenleri üzerinde duran tebliğci, konuşanın karşısındakinden çekinme ve korkma, karşısındakinin kırılabilceğini düşünme gibi bireysel ya da toplumun temel yargılarına ve genel geçer görüşlere aykırı olmasından çekinme gibi toplumsal nedenlerden ötürü örtük anlatım kullanmayı seçebileceğini ifade eder. Ayrıca konuşanların, insan doğasının farklı şeylerden hoşlanma özelliğinden dolayı ya da samimiyetsizlik nedeniyle örtük anlatım yolunu seçebileceklerini de sözlerine ekler. Sonuç olarak örtük anlatımın insanın dilsel ve düşsel gücünün bir göstergesi olduğunu ifade eden tebliğci, okurun ya da dinleyenin örtük anlam konusunda uyanık olmasının gerektiğini, iletişimin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için bu uyanıklığın vazgeçilemez olduğunu vurgulamaktadır.

Bir Bildirişim Dizgesi Olarak Beden Dili adlı tebliğinde sayın Necati KARA, insanların birbirleriyle olan bütün etkileşimlerinin belli anlamlar içerdiği görüşünden hareketle, insanın bütün eylemlerinin dilsel eylemleri gibi bir bildirimde bulunduğunu öne sürmekte ve bu bağlamda da Kur’an’da yer alan beden dili anlatımlarını işlemektedir. Başlangıçta beden diliyle ilgili tanıtıcı bilgilere yer veren tebliğci, beden dilinin kökeni üzerinde durarak; belli bir anlamı olan beden hareketlerinin bir kısmın doğuştan bir kısmını ise kültür yoluyla kazanıldığını ifade etmektedir. Beden dilinin ortaya çıkışıyla ilgili tarihi süreci özetleyen tebliğci, bu bağlamda İslam alimleri içinde beden diline eserinde önemli bir yer ayıran Cahız’ın konuyla ilgili görüşlerini de aktararak, konuya detaylı olarak ilk yaklaşan Cahız

olduğunu öne sürer. Ancak konuyla ilgili ilk müstakil eser yazanın Charles Darwin olduğunu da ifade eder. Daha sonra Kur'an'da beden diliyle ilgili analizlerine geçen tebliğci, Kur'an'da beden dilinin kullanılmasını örneklerle açıklamaktadır.

Sayın Tahsin GÖRGÜN, **İnşa-Haber (Performative-Constative) Ayırımı Ve Kur'an'ın Anlaşılması –Sözeylem Teorisinin Tarihi Üzerine** adlı tebliğinin giriş kısmında, günümüzde Kur'an'ın Allah kelamı olması üzerinde yeterince durulmadığını bunun en büyük göstergesinin de din için dil araştırmalarının ne kadar önemli olduğunu gerektiği gibi fark edilmemesi ve bugün Kur'an'la ilgilenenlerin dil ile bilimsel felsefi olarak ilgilenmemesi olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar içerisinde ihbari (constative) ifadeler bulunsa da aslında bir bütün olarak Kur'an'ın inşai (performatif) olduğunu dolayısıyla da bu konunun klasik İslam düşüncesi ile çağdaş dilbilim çalışmaları açısından analiz edilmesi gerektiğini belirten tebliğci, bu iki gelenek arasında karşılaştırmalara yer vermektedir.

Bu bağlamda ilk önce sözeylem teorisi (Speech Acts)'nin Batı düşünce dünyasında ortaya çıkışı ve gelişmesi üzerinde duran tebliğci, 1950'lerde J. L. Austin tarafından dil felsefesine kazandırılan bu teorisinin dayandırılabilceği en erken tarihin XX. yüzyılın ilk çeyreği olabileceğini ifade etmektedir. Daha sonra sözeylem teorisinin ortaya çıkışının arka planı olarak kabul edebileceğimiz ya da nedenleri arasında gösterebileceğimiz bir olguya, mantıkçı pozitivistlerin anlam teorisine değinen tebliğciye göre, bu sözeylem teorisi mantıkçı pozitivistlerin savunduğu teorisinin sakıncalarını aşma çabası olarak ortaya çıkmıştır. Sözeylem teorisi ile ilgili bu bilgileri verdikten sonra tebliğci, "söylenen sözle sadece bir şeyin dile getirilmediği, bunun da ötesinde aynı zamanda bununla 'bir şey' de yapıldığı" hususunun başından beri İslam düşünce dünyasında ifade edildiğini vurgulamaktadır. Daha sonra İslam toplumun temelini vahyin oluşturduğuna, vahiy de insanlara dilsel yolla ulaştığı için vahyin anlaşılması-dilsel olanın anlaşılması ve vahyin anlaşılması-Hz. Peygamber'in dindeki yeri arasındaki ilişkiye dikkat çeken tebliğci, yapılan dil çalışmalarının arkasında yatan kaygının, dilsel olarak aktarılan vahiy ve sünnetin dile getirdikleri ile mevcut arasındaki irtibatı kurmak olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Son olarak İslam düşünce-sindeki dilbilim çalışmalarının; lügat ve sarf (kelime bilgisi), nahiv (söz dizimi), delalet (anlambilim) ve son olarak belâgat (meanı, beyan, bedi) olmak üzere dört temel alana ayrıldığına dikkat çekerek, inşa-ihbar ayırımının daha hicri ikinci asırdan itibaren yapıldığını ifade etmekte ve dinin esas itibarıyla inşa olduğunu, dolayısıyla mantıkçı pozitivistlerin ortaya atmış olduğu doğ-

rulama ve yanlışlama gibi bir yaklaşımın, Kur'an'ın anlaşılması açısından olumlu bir değer taşımadığını ifade etmektedir.

Vaz'ı Cedid mi Keşf-i Kadim mi? (Varlık/Nesne > Düşünce/Kavram > Dil/Sözcük Bağıntısına Dair) adlı tebliğinde Dücane CÜN-DİOĞLU, varlık, düşünce, dil bağıntısından hareketle Batı dilbilimi ile İslam dilbiliminin karşılaştırılmayacağı görüşünü konu olarak ele almaktadır. Konuşmacıya göre dil, basit bir şekilde düşüncenin aracı olmaktan öte bir şeydir. Zira “dil, o dilin temsil ettiği bir kavram ve kavramın temsil ettiği varlık anlayışıyla hakiki anlamını kazanır.” Batı dünyası varlığı kutsaldan ayırdığı için dili de kutsaldan ayırarak varlık anlayışını kutsaldan ayırmıştır. Oysa İslam bilim anlayışında varlık mertebeleri dört kategoride incelenebilir: 1) Varlığın kendisi 2) Varlığın zihinde sûret/kavram olarak var olması 3) Varlığın dilde var olması 4) Varlığın yazıdaki hali. İslam dilbiliminde dil hakkında söz söylenirken varlığın yalnızca üçüncü mertebesi olan dilin değil, birinci ve ikinci mertebesi olan varlığın bizzat kendisi ve bir kavram olarak zihinde bulunuşunu da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü varlığın, bu üçüncü mertebesinden, yani dile getirilmesinden önce bir hâriçte varoluşu bir de zihinde kavram olarak var oluşu söz konusudur. Bu iki aşama gözden kaçırıldığında dil yalnızca basit bir iletişim aracı haline dönüşerek dilin arkasında var olan dünya tasavvuru yok edilmiş olur. İşte Batı'da yapılan da budur. Oysa İslam dünyası, dil alanında bugün Batı'da üzerinde durulan problemlerle karşılaştırmayı kabul etmeyecek ölçüde, dil ile yıllar öncesinden ilgilenmiş ve çözüm yolları sunmuştur. Sonuç olarak, bugün ilim adamlarımızın yapması gereken esas şey, vaz'ı cedid, yani dil alanıyla ilgili yeni şeyler ortaya koymaktan ziyade, keşf-i kadim yani önceden ortaya konan şeylerin tekrar keşfedilmesi olmalıdır.

* * *

Sempozyumda sunulmasına karar verilmesine rağmen ya tebliğcinin özel konumu ya da zaman darlığı sebebiyle sunulamayan ancak bu eserde basımına yer verilen sayın Mevlüt Uyanık ve Burhanettin Tatar'a ait iki adet tebliğ daha bulunmaktadır. Biz bu tebliğlerin içeriği hakkında da kısaca bilgi vermek istiyoruz.

“Tarihsel Bir Olguyu Anlama Ve Anlamlandırma Sorunu” -Tarih Felsefesinde Yöntem Arayışları- adlı tebliğinde sayın Mevlüt Uyanık, neden tarihsel bir olguyu doğruya en yakın bir şekilde anlamının önemli olduğu, bu anlamada yöntemlerin neler olabileceği, ne tür sorunları beraberinde getirdiği ve hangi yöntemin daha iyi olduğu gibi konular üzerinde durmak-

tadır. Tebliğci tarihi anlama ve yeniden düşünmede takip edilecek yöntemler olarak; empirist pozitivizm, gerçekçilik, işlevselcilik ve hermeneutik yöntemleri zikretmektedir. Tebliğciye göre hermeneutik yöntemin seçilmesiyle birlikte hem zamana mutlak bir değer atfeden tarihsicilik hem de göreceliğe davetiye çıkaran tarihselciliğin neden olabileceği handikaplara düşme riski azalmış olacaktır.

Son olarak **“Kur’an’ın Yorumlanma Sorunu”** adlı tebliğinde ise sayın Burhanettin TATAR, Kur’an’ı yorumlama eyleminin bir ‘hadise’ olduğunu dolayısıyla da yorumlamanın sürekli olarak kültürel, ekonomik, siyasi vb. anlam dünyasında gerçekleştiği görüşünü ortaya koymaktadır. Konuşmacı, Kuran’ın; zihni, şifahi, yazılı, fiili ve sembolik olmak üzere beş ayrı varlık tarzının olduğunu belirtmektedir. Buna göre zihni metni, Kur’an’ın ezberlenip anlaşılması; şifahi metni, Kur’an’ın şifahi olarak aktarılması ve okunması; yazılı metni, Kur’an’ın herhangi bir nesne üzerine yazılması; fiili metni, Kur’an’ın toplumsal hayat tarzında ve bireysel eylemler aracılığıyla somutlaşması; sembolik metni ise insanların birbirlerini tanıma ve anlaşmalarını sağlaması olarak tanımlamaktadır. Daha sonra bu varlık tarzlarından her birinin farklı metin-yorum ilişkisi sorununa yol açtığını belirtmektedir. Kur’an’ın sembolik metninin diğerlerinden daha anlamlı ve işlevsel bir şekilde yorumlanmasını sağlayacağını savunmaktadır. Daha sonra Kur’an’ın sembolik metninin ortaya çıkabilmesini diyalojik bilincin oluşumuna bağlayan tebliğci, diyalojik bilincin “bir varlığın veya bir metnin anlamının mevcut an içinde kendisine her yönüyle hazır olarak verilmediğini, bu nedenle anlama veya yorumlama çabasının zamansal bir süreç içerisine yayıldığını fark etmekle ortaya çıktığını” ifade etmektedir. (s.503) Diyalojik bilinçten hareketle yapılan yorumlamanın, ideolojik yorumlamanın neden olduğu sorunlarla, yatay ve dikey okumaların neden olduğu şiddet politikalarının getirdiği problemleri taşımadığını öne sürmektedir. Sonuç olarak bu tür bir sembolik okumanın tam olarak yerleşebilmesi için, “Kur’an’ı yorumlamanın, karşılıklı üretim ve yenilenmeyi beraberinde getiren bir ‘hadise’ olarak ortaya çıkmasına ve ideolojik yorumlarca belirlenen sınırların ortadan kaldırılmasına bağlı olduğunu” ifade etmektedir. (s. 508)

Başkanlığını Doç. Dr. Hasan BOYNUKARA’NIN yaptığı değerlendirme oturumunda ise, sırasıyla sayın Ayşe KIRAN, Sadık KILIÇ, Turan KOÇ, Zeynel KIRAN, Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU ve Hanefi KERİMLİ’nin sempozyuma ilişkin genel değerlendirme konuşmalarına yer verilmiştir.

3. Sonuç

Modern dilbilim, semantik, hermenötik, ve tarihsellik gibi disiplin ya da yöntemlerin sürekli olarak geliştiği ve (sözlü ya da yazılı) metinleri anlamada birer yöntem olarak kullanılmaya çalışıldığı günümüz ilim dünyasında, bu yöntemlerin Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması alanında kullanılabilirliğini tartışması açısından, söz konusu sempozyumun önemli bir boşluğu doldurduğu ve kendisinden sonra yapılacak çalışmaların şekillenmesinde de önemli katkılarının olacağı kanaatindeyiz.

Farklı branşlardan alanlarının uzmanlarını bir araya getirmesi, bu sempozyumun en önemli özelliklerinden biridir. Ancak, görebildiğimiz kadarıyla, bu sempozyum bilim adamlarının tebliğlerini sunmakla sınırlı kalmış, sunulan tebliğlerin müzakere edilmesi sempozyumun programına alınmamıştır. Bu ise, tartışma esnasında ortaya çıkması muhtemel olan farklı fikirlerin gündeme gelmesine bir tür engel oluşturmuştur. Elbette kuliste bilim adamları gerekli gördükleri sorunları birbirleriyle tartışmışlardır. Ancak bu fikirler hakkında kamuoyunun da bilgi sahibi olabilmesini sağlamak açısından sempozyum programına müzakere ya da değerlendirme oturumları ilave edilseydi, kanaatimizce daha verimli olurdu.